

Gołębiewski, Grzegorz

"Sierpczanie tysiąclecia", Halina
Burakowska, Jan Burakowski, Sierpc
2005 : [recenzja]

Notatki Płockie 51/2-207, 46-47

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HALINA I JAN BURAKOWSCY, *SIERPCZANIE TYSIĄCLECIA*, WYD. TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ ZIEMI SIERPECKIEJ, SIERPC 2005, ss. 233

W 2005 r. Staraniem Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej przy wsparciu finansowym Urzędu Miasta, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego oraz wielu miejscowych sponsorów ukazała się kolejna - 14-ta w ciągu 5 lat działalności - publikacja Towarzystwa autorstwa Haliny i Jana Burakowskich.

Znalazło się w niej 56 biogramów postaci związanych z Sierpcem, Ziemią Sierpecką i powiatem sierpeckim od XIV do końca XX w. Autorami 42 z nich są H. i J. Burakowscy, natomiast pozostałe 14 biogramów i wspomnień są autorstwa innych osób, głównie sierpczan¹.

Jak napisali we wstępie autorzy „o ostatecznym składzie bohaterów decydowały różne względy: dostępność materiałów biograficznych, barwne szczegóły życiorysów, chęć przypomnienia osób szczególnie zasłużonych, a zapomnianych, wreszcie osobiste zainteresowania autorów.

Chodziło również o to, by książka poprzez reprezentowane postaci i ich działalność odzwierciedlała dzieje miasta i jego dorobek intelektualny i materialny. Znajdują się więc w niej działacze gospodarczy i społeczni, lekarze, naukowcy, nauczyciele, artyści, ludzie świeccy i duchowni. Po prostu ci, których wkład miał istotne znaczenie dla środowiska, a także osoby wywodzące się z Ziemi Sierpeckiej, zasłużone w pracy poza tym regionem, tam, gdzie wypadło im żyć”.

Książka podzielona jest na 4 rozdziały, z których pierwszy dotyczy postaci żyjących od XIV do końca XVIII w., drugi – postaci czasów zaborów, trzeci – okresu międzywojennego i ostatni – wojny i okupacji oraz PRL-u.

Opracowanie otwiera pierwszy prywatny właściciel Sierpca – Jaśko Pilik, który dobra sierpeckie ok. 1375 r. otrzymał od księcia płockiego Siemowita IV. Jaśko był postacią bardzo barwną, gościł na dworach wielu monarchów, odbył pielgrzymkę do Santiago de Compostella w Hiszpanii. Początkowo związał się z Krzyżakami, biorąc udział w ich wyprawach na Litwę, za co dostąpił zaszczytu goszczenia u wielkiego mistrza Winricha von Kniprode w Malborku.

Po 1385 r. zmienił orientację i związał się z księciem mazowieckim Januszem I. W 1399 r. wziął udział w wyprawie księcia Witolda przeciwko Tatarom i zginął w bitwie nad Worskłą.

Ponieważ na wyprawę zaciągnął dużą pożyczkę, której jego spadkobiercy nie byli w stanie spłacić, Sierpc ok. 1400 r. przeszedł na własność rodu Prawdzciców z Gulczewa. I właśnie z nimi – Feliksem, jego bratem Prokopem i synem Feliksa – Andrzejem Sieprskimi wiąże się okres największej pomyślności miasta.

Nie jest przypadkiem, że właśnie wtedy – w XV i XVI w. – sierpczanie znaleźli się wśród studentów i profesorów Akademii Krakowskiej, spośród których do największego znaczenia doszli dwaj: Feliks z Sierpca – wykładowca Akademii, dziekan Wydziału Filozoficznego, absolwent studiów lekarskich w Padwie i Rzymie oraz Wojciech z Sierpca – również profesor i dziekan Wydziału Filozoficznego, renesansowy poeta.

Z Woli Paprockiej k/Szczutowa pochodził autor pierwszego polskiego herbarza – Bartłomiej Paprocki.

Kres pomyślności Sierpca przyniosły XVII – wieczne wojny ze Szwedami. Dopiero w XVIII w. w pobliskim Bieżuniu pojawiła się nieprzeciętna postać – Andrzej Zamoyski, wojewoda inowrocławski, marszałek Trybunału Koronnego i kanclerz wielki koronny, członek Komisji Edukacji Narodowej. W 1765 r. założył Żuromin, w Bieżuniu zbudował kościół i pałac. W swoich dobrach wprowadzał czynsze zamiast powszechnej wtedy pańszczyzny.

Czasy zaborów nie przyniosły wielu znaczących postaci. Do nielicznych należał – urodzony w Mochowie – gen. Edward Żółtowski. Walczył w powstaniu kościuszkowskim, służył w Legionach Polskich we Włoszech, w armii Księstwa Warszawskiego, walcząc z wojskami austriackimi pod Raszynem i Sandomierzem. Brał udział w kampanii rosyjskiej Napoleona i w bitwie pod Lipskiem. Za udział w powstaniu listopadowym został zesłany do Rosji, gdzie zmarł w 1842 r.

XIX wiek zamyka pochodzący z Bieżunia Żyd – Izak Cyłkow, warszawski rabin, głoszący w końcu XIX w. kazania po polsku, zwolennik zgodnego współżycia Polaków i Żydów, autor wysoko cenionego polskiego przekładu Starego Testamentu.

Lata I wojny światowej i potem II Rzeczypospolitej zaowocowały licznymi działaczami niepodległościowymi, politycznymi i społecznymi, którzy tworzyli elitę intelektualną i towarzyską Sierpca. Do wyróżniających się wśród nich należeli:

- bracia Tułodzieccy, walczący w Pogotowiu Bojowym PPS i Polskiej Organizacji Wojskowej o niepodległość Polski na terenie powiatu sierpeckiego,
- rejent Wacław Gurb ski, lokalny działacz społeczny, aktywny już na przełomie XIX i XX w.,
- ks. Leon Pomaski, założyciel i pierwszy dyrektor sierpeckiego Gimnazjum,
- Bronisław Chojnacki, nauczyciel, społecznik, działacz BBWR i OZN, poseł na Sejm w latach 1935-1938;
- Franciszek Midura, nauczyciel i działacz społeczny.

Czasy powojenne przyniosły także szereg osobowości, które wpłynęły na atmosferę i sytuację miasta.

Na rozwój miasta największy wpływ mieli przewodniczący Powiatowej Rady Narodowej w latach 1967-1973 Zygmunt Grabowski i naczelnik miasta w latach 1972-1981 Eugeniusz Stryjewski. Poza nimi na czoło miejscowej elity wybijali się lekarze Helena i Feliks Pokutyńscy, Konstancja Jeśman oraz twórca sierpeckiego browaru Leon Marszałek.

Sierpczanie opuszczali też miasto, odnosząc sukcesy w innych miejscach Polski. Przykładem może być kompozytor prof. Tadeusz Paciorkiewicz, szef służby zdrowia LWP gen. prof. Jerzy Bończak, czy prof. Andrzej Bartnicki, historyk, organizator i rektor Wyższej Szkoły Humanistycznej w Pułtusku.

Tak więc przez pryzmat losów osób związanych z Sierpcem i Ziemią Sierpecką można prześledzić nie tylko historię miasta, ale często i historię Polski. Opracowanie H. i J. Burakowskich pokazuje, że nawet tak nieduże miasto miało w swych dziejach wiele postaci, którymi może się poszczycić i których życie i działalność warto poznać.

Książka napisana jest żywym, łatwym w odbiorze językiem, co czyni z niej interesującą lekturę, dostępną dla szerokiego kręgu czytelników. Opowieści o jej bohaterach ilustrowane są licznymi fotografiami.

Jednak – jak niemal każda publikacja – ma swoje wady. Do najpoważniejszych należy zaliczyć brak źródeł i literatury do każdego biogramu. Tylko przy niektórych cytatach podane jest źródło. Wielka szkoda, bo ten prosty zabieg bardzo ułatwiłby pracę tym, którzy chcieliby pójść w ślady H. i J. Burakowskich i zająć się bliżej którąś z prezentowanych postaci.

Wprawdzie we wstępie autorzy wymieniają najważniejsze publikacje, z których korzystali oraz osoby, które przekazały im relacje, zdjęcia i pamiątki rodzinne, a na końcu podana jest skrócona bibliografia dotycząca Sierpca, jednak to nie wystarcza.

Dyskusyjny jest także dobór prezentowanych postaci. Wprawdzie we wstępie autorzy zasugerowali, że miał on charakter subiektywny i nie wszyscy, którzy na to zasługiwali zostali umieszczeni, jednak przy analizie postaci – zwłaszcza z lat powojennych – nasuwają się pewne wątpliwości.

Otóż, autorzy konsekwentnie unikali postaci trudnych i kontrowersyjnych, których sylwetki burzyłyby niemal sielankowy obraz panujących w Sierpcu stosunków. Zabrakło choćby jednego reprezentanta osób, które nie popierały rządów komunistycznych, czy je wręcz zwalczały. Nie ma więc szefa PSL na powiat sierpecki Franciszka Łazowskiego, zamordowanego przez milicjantów w Zawidzu w końcu maja 1946 r.

Zabrakło postaci związanych z antykomunistycznym podziemiem niepodległościowym. Wymieńmy kilku, którzy za swoją postawę i działalność zapłacili życiem:

– Wiktor Stryjewski, „Cacko”, pochodzący spod Raciąża, w czasie okupacji niemieckiej żołnierz AK, po jej rozwiązaniu w Ruchu Oporu Armii Krajowej i Narodowym Zjednoczeniu Wojskowym, komendant grupy bojowej operującej na północno-zachodnim Mazowszu. Schwytany w lutym 1949 r. został skazany 38-krotnie na karę śmierci. Wyrok wykonano w styczniu 1951 r.,

– Józef Marcinkowski, „Wybój”, „Łysy”, żołnierz Polskiej Organizacji Wojskowej, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, wojny obronnej 1939 r. Po klęsce wrześniowej w AK, organizator ROAK na terenie powiatu sierpeckiego, po ujawnieniu w 1947 r. zagrożony aresztowaniem założył organizację pn. Samoobrona Ziemi Mazowieckiej. Aresztowany w listopadzie 1950 r. został skazany na karę śmierci,

– Jerzy Wierzbicki, „Ilski”, „Leszek”, „Dodek”, żołnierz AK, uczestnik powstania warszawskiego, po rozwiązaniu AK w Narodowej Organizacji Wojskowej i Narodowym Związku Wojskowym, dowódca oddziału, następnie w wywiadzie, aresztowany w październiku 1948 r., skazany 4-krotnie na karę śmierci.

To tylko kilka przykładów postaci, które warto przywrócić pamięci sierpczan, a które także tworzyły oblicze miasta i powiatu bezpośrednio po wojnie².

Książka zawiera też drobne potknięcia, jak Worskła zamiast Worskla (s.14), czy rewolucja październikowa z przyzwyczajenia pisana z dużych liter (s.211). Pomijam, że znacznie lepszym określeniem jest – przewrót bolszewicki.

Mimo tych kilku krytycznych uwag, książkę należy uznać za bardzo wartościową i potrzebną sierpczantom, szczególnie młodemu pokoleniu dla budowy świadomości swych korzeni i popularyzowania ludzi, których praca i działalność tworzyły to miasto na płaszczyźnie materialnej i intelektualnej. Jak się okazuje osób, z których sierpczanie mogą być dumni było bardzo wielu i ta lista ciągle się poszerza.

Na koniec należy także podkreślić duży wkład pracy autorów biogramów i ich doskonałą orientację w historii miasta, szczególnie XX w. Być może ta wiedza za jakiś czas zaowocuje kolejnym tomem sierpeckich biografii.

Grzegorz Gołębiowski

PRZYPISY

¹ Jest to już druga książka tego typu, po wydanym w 1997 r. opracowaniu Waldemara Brendy, zawierającym biogramy 33 osób, żyjących w XX w.; recenzja niżej podpisanego zob. - „Notatki Płockie”, 1997, nr 4, s. 52.

² Więcej na temat wymienionych osób oraz innych walczących w podziemiu poakowskim zob. - J. Pawłowicz, *Chwała bohaterom! Mieszkańcy Mazowsza zachodnio-północnego sądowni przez wojskowe sądy rejonowe 1946-1955*, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2003.